

Justitieombudsmannen
Lars Lindström

Inspektion vid Gävle tingsrätt den 21–23 april 2015

Inledning

Den 21–23 april 2015 genomförde justitieombudsmannen Lars Lindström tillsammans med byråchefen Carina Sjögren och föredragandena Erika Bergman, Erika Enlund och Lena Lindbäck en inspektion vid Gävle tingsrätt.

Inledande samtal

Inspektionen inleddes tisdagen den 21 april 2015 med att JO och hans medarbetare togs emot av lagmannen Anita Wallin Wiberg, rådmannen Erland Hesslow och chefsadministratören Anna Strand. De lämnade en redogörelse för förhållandena vid tingsrätten och uppgav i huvudsak följande:

Gävle tingsrätt lades samman med Sandvikens tingsrätt 2004 och under 2006 flyttade tingsrätten in i sina nuvarande lokaler. Tingsrätten har sju ordinarie domare (varav en är lagmannen), två fiskaler, 8 notarier, 12 handläggare och viss ytterligare administrativ personal. Organisatoriskt är tingsrätten indelad på två målenheter och en administrativ enhet. Lagmannen är samordnare för målenhet 1 och Erland Hesslow är samordnare för målenhet 2. Samordnarna ansvarar bl.a. för att planera och samordna arbetet på enheten samt att leda och fördela arbetet för annan personal än domarna. Chefsadministratören leder arbetet på den administrativa enheten.

Alla mål och ärenden som kommer in till domstolen lottas på någon av de två målenheterna. Sedan vidarefördelas målet eller ärendet på en ansvarig domare och på en handläggare. Handläggaren följer sedan målet eller ärendet från början till slut. Fördelningen sker på ett sådant sätt att alla handläggare på en enhet arbetar mot alla domare på enheten.

Samtliga tvistemål lottas direkt på någon av domarna på enheten som sedan är ansvarig för handläggningen av målet. Två domare på varje enhet är specialiserade på familjemål. Alla familjemål lottas därför på dessa domare och på de två fiskalerna. De brottmål som lottas in på målenheterna fördelas på en domare på respektive enhet. När ett brottmål har satts ut till förhandling övertar den domare som ska vara ordförande vid förhandlingen ansvaret för målet. Ungdomsmålen handläggs av två särskilt utsedda domare på varje målenhet. Ekomål och vissa

andra mindre vanliga brottstyper handläggs av en domare på domstolen som är specialiserad på dessa måltyper. De ärenden som kommer in till tingsrätten fördelas på två domare på varje målenhet. Samtliga konkursärenden lottas direkt på konkursdomaren.

Balansläget på tingsrätten ligger i linje med målen för verksamheten. Omloppstiderna har dock påverkats negativt av att tingsrätten har börjat avgöra gamla brottmål som legat vilande i avvaktan på ett avgörande från Högsta domstolen.

Inspektionens omfattning

JO hade före inspektionen fått del av tingsrättens arbetsordning med bilagor och verksamhetsplanen för 2014.

Vid granskningen kontrollerades ett varierande antal av de äldsta pågående brottmålen, tvistemålen och ärendena samt de senast avgjorda brottmålen, tvistemålen och ärendena. Vidare gick JO igenom de 10 senaste häktningsbesluten, ärenden om hemliga tvångsmedel för åren 2013–2015 och underrättelser från boutredningsmän i enlighet med 19 kap. 14 a § andra stycket ärvdabalken avseende förvaltningen under 2013 och 2014. Dom- och beslutsböcker avseende brottmål, tvistemål och ärenden för 2014 samt motsvarande sammanställningar för 2015 granskades stickprovvis.

Under inspektionen erhöles muntliga upplysningar om handläggningen av vissa mål och ärenden. De uppgifter som framkom redovisas inte i detalj i protokollet men har givetvis beaktats vid ställningstagandena.

Avslutande sammanträde

Vid ett avslutande sammanträde torsdagen den 23 april 2015 hölls en översiktlig genomgång med tingsrättens personal då de iakttagelser som hade gjorts vid granskningen redovisades. JO inledde genomgången med att säga att det allmänna intrycket av tingsrätten var gott.

Iakttagelser och bedömningar

Tingsrättens arbetsordning

Fördelningen av s.k. ungdomsmål

Enligt 25 § första stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, ska mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt 21 år handläggas av lagfarna domare som särskilt har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma ska gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål. Vid inspektionen upplystes att ungdomsmålen handläggs av särskilt utsedda lagfarna domare, att det inte finns några särskilt utsedda nämndemän för dessa mål och att tingsrätten avser att se till att reglerna efterlevs även i fråga om nämndemän.

JO Lars Lindström: Det är inte tillfredsställande att nämndemän i ungdomsmålen för närvarande inte utses på det sätt som föreskrivs i LUL och jag utgår från att tingsrätten snarast vidtar åtgärder för att rätta till det.

Brottmål

Passiv handläggning på grund av nya misstankar om brott

I tingsrättens mål B 1253-13 gav åklagaren in en ansökan om stämning den 23 september 2014. Den 30 oktober 2014 utfärdade tingsrätten stämning i målet och kallade till huvudförhandling. När huvudförhandlingen skulle påbörjas uppgav åklagaren att det förelåg hinder mot förhandlingen eftersom det fanns anledning att misstänka att den tilltalade hade begått nya brott mot målsäganden. Den tilltalade motsatte sig att förhandlingen ställdes in. Tingsrätten gjorde bedömningen att det förelåg hinder och ställde in förhandlingen.

I mål B 2883-13 lämnade åklagaren in en ansökan om stämning till tingsrätten den 15 december 2014 tillsammans med en skrivelse som hade följande lydelse:

Innan utsättning planeras i angivna mål vill jag att ni kontaktar mig då det finns ytterligare ärenden där åtal med all sannolikhet kommer att ske.

Samma dag utfärdade tingsrätten stämning i målet men kallade inte till huvudförhandling. Den 27 februari 2015 skickade domstolen en förfrågan till åklagaren om den fortsatta handläggningen av målet. Vid tiden för JO:s inspektion hade det inte registrerats något svar från åklagaren eller något ytterligare åtal i målet. JO kunde dock konstatera att tingsrätten hade påbörjat arbetet med att sätta ut målet till huvudförhandling.

JO Lars Lindström: Enligt 45 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken, RB, ska åtal som väckts mot någon för flera brott handläggas i en rättegång. Åtalen får dock handläggas var för sig om det är till fördel för målets handläggning och det inte finns särskilda skäl mot det (paragrafens lydelse från den 1 juli 2014).

Presumtionen i denna bestämmelse för att åtal mot en person för flera brott ska handläggas i en rättegång gäller alltså inte i sådana fall då det enbart förekommer misstankar om ytterligare brottslighet. Det finns därför enligt min mening i regel inte skäl att avvakta med att kalla till huvudförhandling i sådana mål eller att ställa in en redan planerad huvudförhandling till vilken flera personer kallas. Tvärtom medför en sådan handläggning ofta att ett slutligt avgörande av målet onödigt drar ut på tiden.

Rättens skyldigheter när den tilltalade uteblir

I mål B 3168-14 var den tilltalade kallad vid vite till huvudförhandling den 20 februari 2015. Den tilltalade var delgiven kallelse till förhandlingen men han kom inte. På grund av att den tilltalade inte var där ställde tingsrätten in förhandlingen. I handlingarna finns inga anteckningar om att rätten tog ställning till frågan om utdömande av vitet eller till andra särskilda åtgärder på grund av att den tilltalade inte kom till förhandlingen.

JO Lars Lindström: I 46 kap. 15 § RB finns föreskrifter om vilka åtgärder rätten ska vidta när den tilltalade uteblir från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling. Rätten ska i första hand pröva om målet ändå kan avgöras. Om det inte är möjligt, ska rätten ta ställning till om ett förelagt vite ska dömas ut. Rätten ska också ta ställning till om den tilltalade ska hämtas till domstolen, antingen omedelbart eller till en senare dag, eller häktas, om det finns förutsättningar för det. Om rätten inte beslutar om hämtning eller häktning, ska den tilltalade kallas på nytt vid vite till en senare dag.

De ställningstaganden som rätten enligt denna bestämmelse har att göra beträffande utdömande av vite och hur den tilltalade ska förmås att inställa sig till nästa sammanträde bör dokumenteras (se prop. 2013/14:170 s. 54 f.).

Formuleringen av vissa häktningsbeslut i samband med dom

Om den tilltalade döms för brottet och är häktad, ska rätten i domen ta ställning till om han eller hon ska stanna kvar i häkte till dess domen vinner laga kraft (24 kap. 21 § första stycket RB). Om rätten förordnar om häktning för tiden efter domen är det angeläget att förordnandet utformas så att den dömde inte på grund av häktningen blir berövad sin frihet under längre tid än vad han eller hon skulle ha blivit om det utdömda fängelsestraffet hade verkställts. Vid granskningen av brottmålsdomar konstaterades att tingsrätten utformar förordnanden av detta slag på olika sätt.

I domen den 28 januari 2014 i mål B 3063-13 utformades förordnandet så här:

Den tilltalade ska stanna kvar i häkte till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom, dock längst till dess han kan frigges från det fängelsestraff som han nu har dömts till.

I domen den 30 maj 2014 i mål B 977-14 utformades förordnandet så här:

Den tilltalade ska stanna kvar i häkte till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom, dock inte längre än till dess påföljden till fullo verkställts.

I domen den 6 augusti 2014 i mål B 1704-14 utformades förordnandet så här:

Den tilltalade ska kvarbli i häkte till dess domen i ansvarsdelen vunnit laga kraft mot honom, dock längst till dag för villkorlig frigivning.

I domen den 14 augusti 2014 i mål B 1840-14 utformades förordnandet så här:

Den tilltalade ska stanna kvar i häkte till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom, dock längst till den dag då han, om han hade verkställt det ådömda fängelsestraffet, tidigast skulle kunna bli villkorligt frigiven från detta straff.

JO Lars Lindström: Avsikten med de olika formuleringarna är att häktningen i vissa fall ska upphöra redan innan domen vunnit laga kraft mot den dömde och straffet därför börjat verkställas, nämligen i de fall där den sammanlagda tiden som den dömde varit anhållen och häktad kommit upp till den tid som han eller hon skulle ha fått avtjäna i anstalt om han eller hon inte hade varit häktad. Jag anser att exemplet i domen den 14 augusti 2014 är den mest korrekta formuleringen. De

andra tre exemplen ger intryck av att häktningen kan komma att upphöra under verkställigheten av fängelsestraffet vilket inte är korrekt.

Långsam handläggning av ett brottmål

Mål B 867-13 inleddes genom att åklagaren gav in en ansökan om stämning till tingsrätten den 27 mars 2013. Tingsrätten utfärdade stämning i målet och kallade till huvudförhandling. Innan huvudförhandlingen skulle äga rum kontaktade den tilltalades offentlige försvarare tingsrätten i april 2013 och begärde att förhandlingen skulle ställas in eftersom försvararen hade för avsikt att åberopa ett vittne. Tingsrätten ställde in förhandlingen. Vid en telefonkontakt med den offentlige försvararen i oktober 2013 åtog sin denne att återkomma med besked om vittnet skulle åberopas. Därefter vidtogs inga åtgärder i målet förrän den 8 april 2015 då tingsrätten skickade ut kallelser till huvudförhandling i målet. Den ansvarige domaren uppgav vid inspektionen att målet hade blivit liggande till följd av ett rent förbiseende.

JO Lars Lindström: Enligt 45 kap. 14 § första stycket RB ska rätten efter det att åtal har väckts bestämma tid för huvudförhandling så snart som möjligt. Om en planerad huvudförhandling blir inställd av någon anledning måste rätten på nytt kalla till en sådan förhandling. Om det föreligger någon form av hinder mot att sätta ut målet till huvudförhandling bör rätten regelbundet bevaka om hindret kvarstår. Om en part uppger att han eller hon har för avsikt att åberopa ytterligare bevisning är det lämpligt att förelägga parten att senast en viss dag komma in med uppgift om vilken bevisning som åberopas i stället för att som i detta mål låta målet ligga med en anteckning om att försvararen ska återkomma. Att ett mål blir liggande på det sätt som skett med B 867-13 är givetvis inte acceptabelt.

Prövningen av de subjektiva brottsrekvisiten i några brottmålsdomar

Under inspektionen granskades flera brottmål i vilka åklagaren hade väckt åtal mot de tilltalade för brott och i gärningsbeskrivningen angett att gärningen hade begåtts uppsåtligen eller av oaktsamhet.

I flera av målen hade de tilltalade erkänt gärningarna och målen hade avgjorts utan huvudförhandling (se t.ex. mål B 1715-13, B 3085-13, B 379-14 och B 637-14). I samtliga dessa mål skrev tingsrätten i sina domskäl att erkännandet vann stöd av övrig utredning i målet och att åtalet därmed var styrkt.

I två av de granskade målen framgick att de tilltalade hade vidgått de faktiska omständigheterna, men förnekat brott med hänvisning till att handlandet inte skett uppsåtligen eller av oaktsamhet (mål B 444-14 och B 1095-14). I domskälen kom tingsrätten efter en genomgång av utredningen i målet och viss rättslig reglering fram till att de tilltalade skulle dömas i enlighet med åtalet.

JO Lars Lindström: I 30 kap. 5 § RB finns bestämmelser om domens innehåll i brottmål. Där stadgas bl.a. att en dom ska ange domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet (första stycket 5). Som ett minimikrav gäller att domskälen

ska ge upplysning om de rättsfakta som ligger till grund för domslutet (Ekelöf m.fl., Rättegång V, 8:e uppl., s. 272).

I de angivna åtalen hade åklagaren åberopat alternativa subjektiva brottsrekvisit – uppsåt eller oaktsamhet. Av domskälen i målen framgår emellertid inte vilket av dessa subjektiva brottsrekvisit som tingsrätten har funnit styrkt. Det är således oklart om de tilltalade har dömts för att ha begått brott uppsåtligt eller av oaktsamhet. Jag anser därför att de angivna domarna är bristfälliga. Om åklagaren åberopar två alternativa subjektiva rekvisit bör tingsrättens dom innehålla ett ställningstagande till vilket av dessa rekvisit som rätten har funnit bevisat.

Brister i några brottmålsdomar

Den 24 januari 2014 meddelade tingsrätten dom i mål B 2955-12. Den tilltalade hade begått brott under prøvotid efter villkorlig dom. Tingsrätten undanröjde därför den tidigare meddelade påföljden och bestämde ett gemensamt fängelsestraff för den samlade brottsligheten. I domslutet åberopade tingsrätten både 34 kap. 1 § första stycket 2 brottsbalken, BrB, och 34 kap. 1 § första stycket 3 BrB.

Den 3 februari 2014 meddelade tingsrätten dom i mål B 62-14. Den tilltalade hade begått brott under prøvotid efter villkorlig dom. I domskälen konstaterade tingsrätten att den villkorliga domen skulle undanröjas och att ett gemensamt fängelsestraff skulle bestämmas för den samlade brottsligheten. I domslutet dömdes den tilltalade till fängelse i fem månader. Det framgick inte att denna påföljd omfattade flera brott än de som prövats i domen och det framgick inte att den tidigare villkorliga domen hade undanröjts. Däremot åberopades 34 kap. 1 § första stycket 3 BrB i domslutet.

Den 2 juli 2014 meddelade tingsrätten dom i mål B 1409-14. I målet hade åklagaren yrkat att en av de tilltalade skulle utvisas. Av domskälen framgick att tingsrätten ansåg att utvisningsyrkandet skulle ogillas. Tingsrättens ställningstagande framgick dock inte av domslutet för den tilltalade.

Tingsrätten meddelade dom i mål B 1301-10 den 2 juli 2014. Den tilltalade dömdes till fängelse för ekonomisk brottslighet och meddelades även näringsförbud under en tid av fem år räknat från det att beslutet vunnit laga kraft. I beslutet om näringsförbud skrev tingsrätten även följande:

[Den tilltalade] berättigas att under en tid av från den dag beslutet vunnit laga kraft vidta åtgärder för att avveckla näringsverksamheten...

Den ansvarige domaren uppgav vid inspektionen att den aktuella meningen måste ha kommit med i beslutet om näringsförbud på grund av ett förbiseende. Någon tid för avveckling av näringsverksamheten m.m. bestämdes, såvitt han mindes, inte i samband med meddelandet av domen.

I mål B 1588-14 var den tilltalade åtalad för misshandel av en målsägande. Dom i målet meddelades den 18 juli 2014. Målsäganden framställde inte något skadeståndsyrkande i målet och biträdde inte åtalet. Målsäganden var alltså inte

part i målet. Trots det angav tingsrätten målsäganden som part i det s.k. domshuvudet.

JO Lars Lindström: En brottmålsdom ska i skilda avdelningar ange bl.a. parterna, domslutet och domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet (30 kap. 5 § första stycket RB). Endast den som verkligen är part i målet ska tas upp i domen och givetvis ska uppgifterna i domslutet överensstämma med de bedömningar och slutsatser som anges i domskälen.

Beträffande domen från den 24 januari 2014 bör även noteras att eftersom tingsrätten med stöd av 34 kap. 1 § första stycket 3 BrB undanröjde den tidigare påföljden och dömde till gemensam påföljd av annan art var det korrekt att hänvisa till det lagrummet i domen. Tingsrätten borde dock inte ha åberopat 34 kap. 1 § första stycket 2 BrB i domslutet.

Jag vill med anledning av de ovan beskrivna bristerna särskilt framhålla vikten av att utformningen av domar och slutliga beslut sker med noggrannhet. En dom eller ett beslut ska naturligtvis granskas ingående innan avgörandet undertecknas och expedieras.

Rättelse av två brottmålsdomar

Vid granskningen uppmärksammades två brottmålsdomar i vilka den dömande domaren genom en anteckning på originaldomen hade fattat beslut om rättelse (mål B 3017-13 och B 3074-13). Besluten hade inte blivit registrerade i målhanteringssystemet Vera och de saknade överklagandehänvisning.

JO Lars Lindström: Jag har tidigare berört frågan om rättelse av domar (se JO 2012/13 s. 55, dnr 4715-2011). Av det beslutet med däri gjorda hänvisningar framgår bl.a. att ett beslut om rättelse är att anse som ett slutligt beslut. Eftersom det går att överklaga sådana beslut borde tingsrätten ha angett hur den som ville överklaga beslutet skulle gå till väga (30 kap. 10 § andra stycket RB). Vidare bör noteras att den version av domen som lagras i Vera ska ha samma innehåll som den rättade originaldomen (se 14 § Domstolsverkets författningssamling [DVFS] 2006:9).

Initiativärende med anledning av utformningen av en brottmålsdom

I samband med granskningen av domar i brottmål uppmärksammades tingsrättens dom den 8 juli 2014 i mål B 1273-14. I målet var det fråga om bl.a. skadestånd och till domen hade fogats många bilagor, däribland fakturor, diverse intyg, kvitton, läkarintyg, utdrag ur medicinska journaler samt kurvor över EKG-mätningar.

JO Lars Lindström: Jag beslutar att ta upp uträkningen av skadeståndet och utformningen av domen i övrigt till utredning i ett särskilt ärende.

Tvistemål

Handläggningstiden m.m. i vissa dispositiva tvistemål

Under inspektionen granskades några tvistemål i vilka det kunde konstateras att tingsrätten på olika sätt hade brustit i skyldigheten att driva förberedelsen av målen framåt mot ett snabbt avgörande. I vissa mål var handläggningstiden omotiverat lång och handläggningen hade präglats av passivitet. I några mål hade handläggningen helt stannat av. Som exempel kan nämnas följande:

Mål T 1136-12, som gällde en fordran, inleddes den 25 april 2012 genom ett överlämnande från Kronofogdemyndigheten. Tingsrätten skickade ett föreläggande till svaranden att yttra sig över överlämnandeskriften den 30 maj 2012. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 6 mars 2013. Tingsrättens handläggning stannade av mellan den 8 oktober 2012 och den 17 januari 2013, mellan den 27 september 2013 och den 21 mars 2014 samt mellan den 19 juni 2014 och den 1 september 2014. I målet skedde en omfattande skriftväxling mellan parterna som vid flera tillfällen begärde och beviljades anstånd. Någon sammanställning eller tidsplan hade inte upprättats. Dom meddelades den 15 april 2015.

Mål T 2686-12, som också gällde en fordran, inleddes genom en ansökan om stämning den 11 oktober 2012. Sammanträden för muntliga förberedelser hölls den 20 mars 2013, den 28 oktober 2013 och den 21 januari 2015. En omfattande skriftväxling skedde i målet och parterna begärde och beviljades anstånd vid tio tillfällen. Ingen sammanställning hade upprättats. En huvudförhandling är planerad att hållas i september 2015.

Mål T 713-13, som även det gällde en fordran, anhängiggjordes genom ett överlämnande från Kronofogdemyndigheten den 13 mars 2013. Ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls den 24 maj 2013. Tingsrättens handläggning av målet avstannade mellan den 3 juni 2013 och den 24 september 2013 samt mellan den 5 november 2013 och den 2 januari 2014. Den 29 juli 2014 begärde käranden att målet skulle "bordläggas" i avvaktan på att en lägenhet skulle tvångsförsäljas genom Kronofogdemyndighetens försorg. Den 31 juli 2014 beredde tingsrätten svaranden tillfälle att yttra sig över kärandens begäran. Sedan hände inget i målet förrän den 26 november 2014 då käranden begärde anstånd till januari/februari 2015. Därefter avstannade handläggningen till den 3 februari 2015 då käranden begärde och beviljades anstånd till den 30 april 2015. Någon tidsplan eller sammanställning hade inte upprättats i målet.

JO Lars Lindström: I regeringsformen finns ett uttryckligt krav på att en rättegång ska genomföras inom skälig tid (2 kap. 11 § andra stycket). Vidare föreskrivs det i 42 kap. 6 § tredje stycket RB att rätten ska driva förberedelsen av ett mål med inriktning på ett snabbt avgörande. Denna förpliktelse fullgör rätten främst genom formell processledning som består i olika åtgärder för att styra processens yttre

förlopp, men även genom materiell processledning, som bl.a. innebär att rätten ska verka för att tvistefrågorna blir klarlagda. För att kunna fullgöra sin skyldighet är det av vikt att rätten agerar med fasthet i båda nu nämnda avseenden och hela tiden är aktiv under förberedelsen.

Enligt 42 kap. 6 § fjärde stycket RB ska rätten upprätta en tidsplan för målets handläggning, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl är obehövligt. En omsorgsfullt upprättad tidsplan medför en uppstramning och effektivisering av förberedelsen och ger såväl parterna som rätten en god överblick över processen och vilka åtgärder som återstår att vidta för att få målet till avgörande (prop. 2004/05:131 s. 132 f).

Ett ytterligare sätt att skapa en god överblick över processen och vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att målet ska bli klart för avgörande är att i enlighet med 42 kap. 16 § RB göra en skriftlig sammanställning av parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter som dessa grundas på. En sådan sammanställning skapar förutsättningar för en koncentrerad och effektiv huvudförhandling. Arbetet med sammanställningen tvingar parterna att precisera sina ståndpunkter. En välskriven sammanställning kan också många gånger vara till stor hjälp vid domskrivningen (se Fitger m.fl., Rättegångsbalken, 1 april 2013, Zeteo, kommentaren till 42 kap. 16 § RB). I en lagrådsremiss den 13 maj 2015 föreslår regeringen en skärpning av tingsrätternas skyldighet att göra sammanställningar.

När ett skriftligt svaromål har kommit in är presumtionen att ett sammanträde för muntlig förberedelse ska hållas (se 42 kap. 9 § tredje stycket RB). Om förberedelsen i för stor utsträckning bedrivs på så sätt att en skrivelse från den ena parten översänds till motparten med föreläggande att komma in med ett skriftligt yttrande inom en viss angiven tid finns det risk att domstolen blir en ”brevlåda” för parternas skriftväxling. Handläggningstiden kan i många mål förkortas om rätten i större utsträckning tillämpar en ordning med muntlig förberedelse i syfte att klarlägga parternas ståndpunkter.

Det är även viktigt att rätten vid behov använder sig av de möjligheter att påskynda målet som RB tillhandahåller. Som exempel kan nämnas s.k. stupstocks-förelägganden eller möjligheten att meddela att förberedelsen vid viss senare tidpunkt ska anses vara avslutad (42 kap. 15 och 15 a §§ RB) liksom möjligheten att hålla ytterligare ett eller flera sammanträden för muntlig förberedelse i situationer då parternas processföring gör det svårt att effektivt driva förberedelsen framåt genom ett skriftligt förfarande.

I några mål, t.ex. mål T 1136-12 och T 713-13, hade någon tidsplan inte upprättats trots att det inte kunde sägas vara obehövligt. Jag noterade att sammanställningar hade satts upp i vissa mål, t.ex. T 153-14, men saknades i flera. Det är, enligt min uppfattning, ofta till fördel för handläggningen att en sammanställning upprättas. Jag vill därför framhålla att dessa åtgärder bidrar till att effektivisera handläggningen av tvistemålen.

I några mål, t.ex. mål T 1136-12 och T 2686-12, anser jag att rätten hade tillåtit en alltför omfattande skriftväxling. Efter sammanträdet för muntlig förberedelse den 6 mars 2013 i mål T 1136-12 bestod rättens handläggning fram till huvudförhandlingen den 18 mars 2015 i princip endast av att förelägga parterna att yttra sig över varandras yttranden och bevilja begärda anstånd. Även i mål T 2686-12 skedde en omfattande skriftväxling och tingsrätten beviljade parterna ett flertal anstånd. Jag menar att domstolen i dessa fall i princip har fungerat som en sådan ”brevlåda” som jag beskrev nyss. Ett stort antal anstånd, även kortare sådana, riskerar naturligtvis att medföra att målets handläggningstid förlängs i inte oväsentlig mån. Jag anser därför att det finns skäl för domstolen att vara restriktiv med att bevilja anstånd.

I mål T 1136-12 och T 713-13 hade tingsrättens handläggning avstannat under perioder. Även om varje enskilt uppehåll inte var uppseendeväckande långt medför förstås flera avbrott att målets handläggning fördröjs i onödan. Jag vill här återigen betona rättens skyldighet att vara aktiv under handläggningen och att driva förberedelsen framåt mot ett avgörande.

I mål T 1136-12 tog det cirka 11 månader från det att målet anhängiggjordes vid tingsrätten till dess ett sammanträde för muntlig förberedelse hölls. Det får i många fall antas vara till fördel för handläggningen av ett mål att ett sammanträde hålls i ett tidigt skede.

Tillämpningen av 10 kap. 20 a § RB

I mål T 1763-14 gavs en ansökan om stämning angående äktenskapsskillnad in till tingsrätten den 17 juli 2014. Den 30 juli 2014 utfärdade tingsrätten stämning. Svaranden gav in skrivelser i målet den 20 och 25 augusti 2014. Den 8 september 2014 beslutade tingsrätten att med stöd av ”10 kap. 2 a §” överlämna målet till Uppsala tingsrätt.

I mål T 1658-14 gavs en ansökan om stämning angående äktenskapsskillnad in till tingsrätten den 7 juli 2014. Efter viss skriftväxling med käranden utfärdade tingsrätten stämning den 26 augusti 2014. Den 12 september 2014 beslutade tingsrätten att överflytta målet till Nyköpings tingsrätt eftersom den tingsrätten var rätt forum.

JO Lars Lindström: Enligt 10 kap. 20 a § RB kan rätten, om den kommer fram till att den inte är behörig att ta upp ett mål, lämna över målet till en behörig domstol. En förutsättning för att det ska vara möjligt att lämna över ett mål enligt den bestämmelsen är emellertid att rätten upptäcker sin bristande behörighet i samband med att ansökan ges in. I de båda granskade målen har överlämnande skett efter det att stämning utfärdats, vilket alltså inte är tillåtet.

Handläggningen av ett interimistiskt yrkande i ett familjemål

I mål T 2069-13, som gällde vårdnad m.m., framställde käranden ett interimistiskt yrkande om vårdnad i en ansökan om stämning den 2 augusti 2013. Ett svaromål kom in till tingsrätten den 13 september 2013 och en översättning av det kom in

den 3 oktober 2013. Den 18 september 2013 gav socialnämnden in ett yttrande. Tingsrätten meddelade beslut med anledning av det interimistiska yrkandet först den 3 april 2014.

JO Lars Lindström: Rätten får enligt 6 kap. 20 § första stycket föräldrabalken, FB, meddela ett interimistiskt beslut i mål om vårdnad, boende eller umgänge om det behövs. En domstol är skyldig att handlägga interimistiska yrkanden i sådana mål skyndsamt (se t.ex. JO 1986/87 s. 65). Av 6 kap. 20 § andra stycket FB framgår att motparten ska få tillfälle att yttra sig och att rätten kan inhämta ett yttrande från socialnämnden innan ett interimistiskt beslut meddelas. I mål T 2069-13 dröjde det sex månader från det att en översättning av svaromålet hade kommit in till tingsrätten till dess tingsrätten meddelade ett beslut avseende det interimistiskt framställda yrkandet. Ett så långt dröjsmål är inte förenligt med det krav som finns på skyndsamt handläggning av interimistiska yrkanden i den här typen av mål.

Handläggningen av ett yrkande om vilandeförklaring

I mål T 713-13, som gällde en fordran och vars handläggningstid har behandlats i detta protokoll på s. 8, avstannade handläggningen i princip helt under drygt sex månader sedan käranden dels hade begärt att målet skulle ”bordläggas” i avvaktan på att en lägenhet skulle tvångsförsäljas av Kronofogdemyndigheten dels därefter begärt visst anstånd. Tingsrätten hade inte fattat något beslut om att förklara målet vilande eller att bevilja eller avslå det begärda anståndet.

JO Lars Lindström: Anser en part att ett mål onödigt uppehålls genom ett beslut av rätten, får han eller hon enligt 49 kap. 7 § RB överklaga beslutet särskilt. En part har alltså möjlighet att få till stånd en överprövning av bl.a. ett beslut om vilandeförklaring. Enbart en underlåtenhet att vidta några åtgärder anses däremot inte kunna bli föremål för ett överklagande med stöd av det nämnda lagrummet. Om handläggningen i praktiken kommer att avstanna under längre perioder, så som skedde i mål T 713-13, är det därför viktigt att en vilandeförklaring kommer till uttryck genom ett formellt beslut. Så borde ha skett i målet.

Utformningen av en tvistemålsdom

I mål T 3157-14 meddelade tingsrätten dom efter att svaranden hade medgivit käromålet. I domen angavs att käranden hade framställt de yrkanden som framgick av domslutet och vad gällde åberopade grunder och bevisning hänvisades till en bilaga till domen. Till domen fogades, förutom en skrivelse från käranden med redogörelse för yrkanden, grunder, sakomständigheter och bevisning, all den skriftliga bevisning som käranden åberopade, dvs. en kopia av en låneförbindelse, två kontoutdrag, två uppsägningsbrev, två inkassokrav, BankID-signering och allmänna villkor för krediterna.

JO Lars Lindström: Enligt 17 kap. 8 § RB får en dom varigenom kärandens talan bifalls på grund av svarandens medgivande utfärdas i förenklad form. Av 22 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår att innehållet i en tvistemålsdom som utfärdas i förenklad form inte behöver redovisas

i skilda avdelningar samt att de omständigheter som yrkanden eller bestridanden grundas på får redovisas i bilaga. Något hinder mot att i en sådan dom som den angivna redovisa grunderna för käromålet genom att hänvisa till en domsbilaga finns alltså inte. Av domen måste dock gå att läsa ut vilken konkret tvist som har avgjorts. Även för domar i förenklad form gäller vidare att en målsättning bör vara att skriva domarna så att de blir begripliga för alla som tar del av dem samt att onödigt information som saknar betydelse för sammanhanget undviks. Flera av de handlingar som fogats till domen i mål T 3157-14 innehåller information som saknar betydelse för redovisningen av de omständigheter som kärandens yrkanden grundades på. Jag anser att det är olämpligt att utforma en dom på det sätt som tingsrätten har gjort eftersom det leder till att domen blir oöverskådlig och svåräst.

Utformningen av ett domslut sedan talan medgetts

Den 18 september 2014 meddelade tingsrätten dom i mål T 1533-13. Målet gällde bl.a. underhållsbidrag. I domskälen angav tingsrätten att svaranden hade medgett att betala yrkat underhåll för döttrarna från den 1 april 2014 och framåt samt att dessa yrkanden skulle bifallas. I domslutet angavs att svaranden skulle utge de medgivna underhållsbidragsbeloppen, men därutöver även att ”underhållsbidragen ska utges genast med rätt för [svarandens namn; JO:s anmärkning] att göra avdrag för vad han kan visa att han redan erlagt” (domslutet p. 7, likalydande skrivningar i p. 5 och 8).

JO Lars Lindström: Enligt 17 kap. 3 § RB får domstolen inte döma över annat eller mera än vad en part i behörig ordning har yrkat. Kärandens yrkanden och – i dispositiva mål – svarandens eventuella medgivanden bestämmer således gränserna för vad rätten får döma ut. Frågan om underhållsbidrag är dispositiv. I domen framgår inget annat än att svaranden medgett att betala de underhållsbidrag som käranden yrkat. Genom att trots detta ange i domslutet att svaranden skulle få dra av vissa belopp, har tingsrätten dömt i strid med 17 kap. 3 § RB.

Överklagandehänvisning i en arbetstvist

I mål T 731-14 yrkade käranden att svaranden skulle utge utebliven lön, sjuklön, ersättning för utlägg i tjänsten samt allmänt och ekonomiskt skadestånd. Sedan parterna hade träffat en överenskommelse återkallade käranden sin talan. Tingsrätten beslutade därefter att målet skulle skrivas av. Tingsrätten angav att ett överklagande av beslutet skulle vara ställt till Hovrätten för Nedre Norrland.

JO Lars Lindström: Av handlingarna i mål T 731-14 framgår att målet gällde sådana förhållanden mellan arbetsgivare och arbetstagare som ska handläggas enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister. Tingsrätten är enligt 2 kap. 2 § första stycket nämnda lag behörig att som första instans uppta och avgöra tvister av förevarande slag. Enligt 2 kap. 3 § samma lag är Arbetsdomstolen överrätt i mål som enligt 2 § tagits upp av tingsrätt och som överklagas därifrån. Det var således fel av tingsrätten att ange att ett överklagande av tingsrättens beslut skulle vara ställt till Hovrätten för Nedre Norrland.

Brister i expedieringen av en tvistemålsdom

I T 1213-14 beslutade tingsrätten att enligt 6 kap. 8 a § första stycket FB utse en särskilt förordnad vårdnadshavare för ett ensamkommande flyktingbarn som var 16 år. Av tingsrättens dagboksblad och handläggningsbeslut framgick att domen expedierades till parterna samma dag som den meddelades samt att domen, sedan den hade vunnit laga kraft, expedierades till socialnämnden, Skatteverket och Försäkringskassan.

JO Lars Lindström: Enligt 3 § tredje stycket förordningen (1949:661) om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken, m.m. ska tingsrätten, om domen innebär att vårdnaden flyttas över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare, vid laga kraft sända ett meddelande om avgörandets innehåll även till överförmyndaren. När vårdnadsavgörandet gäller ett barn som har fyllt 15 år ska tingsrätten också sända ett meddelande om avgörandets innehåll till Centrala studiestödsnämnden (3 § fjärde stycket). I det ovan angivna målet skulle tingsrätten alltså ha skickat en underrättelse om avgörandet till överförmyndaren och Centrala studiestödsnämnden. Såvitt framgår av handlingarna i målet har tingsrätten inte gjort det.

Ränta på rättegångskostnader

I två tvistemålsdomar (mål T 3261-13 och T 1172-14) förpliktade tingsrätten den tappande parten att betala motpartens rättegångskostnader. Tingsrätten fattade inte något beslut om ränta på rättegångskostnaderna.

JO Lars Lindström: Av 18 kap. 8 § andra stycket RB framgår att ersättning för rättegångskostnader även ska innefatta ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från dagen då målet avgörs till dess betalning sker. Tingsrätten skulle således ha förpliktat den tappande parten att även betala sådan ränta på de angivna rättegångskostnaderna.

Ärenden*Långsam handläggning av ett ärende*

Sedan Kronofogdemyndigheten hade avslagit ett interimistiskt yrkande om särskild handräckning den 4 februari 2014 överklagade sökanden beslutet till Hudiksvalls tingsrätt och yrkade att tingsrätten skulle bifalla det interimistiska yrkandet. Hudiksvalls tingsrätt överlämnade den 28 februari 2014 ärendet till Gävle tingsrätt, ärende Å 529-14. Gävle tingsrätt vidtog sedan ingen åtgärd i ärendet förrän den 8 april 2015 då ärendet avskrevs från vidare handläggning eftersom tingsrätten hade inhämtat uppgiften att Kronofogdemyndigheten hade meddelat ett utslag i sitt ärende den 22 april 2014.

JO Lars Lindström: Att ett ärende blir liggande i drygt 13 månader utan åtgärd är oacceptabelt. Det var dessutom fråga om prövning av ett interimistiskt yrkande vilket borde ha föranlett tingsrätten att hantera ärendet med förtur.

Vid protokollet

Erika Bergman

Justerat den 22 maj 2015

Lars Lindström